

La dialèctica de la solitud. A propòsit de Thomas Bernhard, *Formigó*

Mateu Cabot

Publicado originalmente en:

El Mirall (OCB), núm. 71, Palma 1995, págs. 31-32. ISSN: 0214-6657.

L'austríac Thomas Bernhard (1931-1989) no es troba dins el grup dels autors amb una prosa que podríem anomenar "fàcil". La majoria dels seus textos són monòlegs que segueixen el fil dels pensaments, emocions, manies del protagonista. Així l'escriptura és lineal, molt parca en talls o divisions: fins i tot desapareixen els punts i a part. Les referències al món del subjecte del monòleg són sempre austeres i, pareixen, de poca importància. Els temes donen voltes en torn del que és *el tema*: l'angoixa del subjecte en la seva relació amb l'exterior. Quan un llegeix Bernhard es troba davant l'alternativa d'endinsar-se profundament, l'única forma d'endinsar-se, en el problema que planteja el subjecte o deixar de llegir. Però front Bernhard un no es pot quedar fred. I això ja no és poc avui.

Molts ho deixaran de llegir perquè ho troben insuportable, d'una mena d'insuportabilitat que té a veure amb l'avorriment. A *Formigó* hi podem trobar la xarxa sencera de les idees que ens transmet Bernhard. Quasi totes elles tenen a veure amb la parella solitud/avorriment. És per això que aquí, per parlar de la solitud, es parla de Bernhard.

Ens convida a distingir: l'avorriment no és fredor. La fredor és la d'una forma de vida que passa per damunt de totes les coses sense fregar-les, sense mirar-les a la cara i, per tant, sense veure on es recolzen, i on no es recolzen. Bernhard pertany a la raça d'escriptors que, de variades formes i molts diferents entre ells, pretenen moure'ns l'ànim. Cadascun exigeix fins i tot un tipus de lectura, un ritme, un *tempo* diferent. Pessoa, al menys el de *El llibre del desassossec*, no ens deixa freds. Si a algú no li mou ni una cèl·lula del seu cos millor és que deixi de llegir: de llegir en absolut, no tan sols Pessoa. Però és un llibre que s'ha de llegir a glopets. Bocí a bocí. L'espai en blanc que al llibre hi ha entre cada paràgraf és el temps necessari per assimilar el cop, per pensar-so, no per tornar a l'estabilitat, sinó per beure del desassossec. Bernhard té un altre temps

de lectura. No hi ha pauses. No hi ha bocins. Els seus escrits desconeixen el que és un punt i a part. Són del principi al final un monòleg. Però un fals monòleg, puix no és ningú que articula un discurs en veu alta com si davant seu tingués un altre, un *alter ego*. A Bernhard qui s'expressa és la vida solitària de l'ànima. És un discurs de l'absoluta solitud, de la solitud que no és en cap forma purament circumstancial, o passatgera, o lligada a un estat emocional que es pogués qualificar de pessimista, o de qualsevol altre clíxé per a ús i abús del públic en general. La solitud que parla a Bernhard és una solitud desarrelada, a la vegada desitjada però no volguda, sobre la qual hom no pot decidir perquè pertany a la seva determinació com a persona, i no a la seva voluntat. D'ella diu Bernhard que és, la major part del temps, "un pantà negre devastador, oiós i pestilent", però "em sent feliç d'estar sol, observo als altres que no tenen aquesta solitud, que no se la poden permetre, la desitgen tota la vida però no poden tenir-la". És la solitud del qui ha tallat els lligams amb el que hauria de mantenir fermes lligams. Tots els lligams. L'únic que val la pena és mort o està en el tràngol de morir. Així dirà que "els únics amics que tinc són els morts, que m'han deixat la seva literatura, no en tinc d'altres". No estem sols, *som* sols. Aquesta és la condició amb que naixem i és la condició en que morirem. Així tota pregunta per la voluntat envers la solitud és supèrflua. Mentrestant ens queda la possibilitat de la felicitat, una de molt estranya. A un altre llibre, *Mestres antics*, Bernhard ens dóna una versió: "L'home que pensa és per naturalesa un home infeliç, va dir ahir. Però fins i tot l'home infeliç pot ésser feliç, va dir, sempre de nou en el sentit més autèntic de la paraula i del concepte, *per passar el temps*". 'Passar el temps', ¡quina expressió tan difícil d'entendre!

Algú haurà entès que l'avorriment és ja un moviment de l'ànim. I ha entès bé. L'avorriment no és en absolut aquell estat denigrat, el més denigrat avui, en que pareix ofegar-se la majoria dels anomenats 'nostres semblants'. A un món on la diversió és el suprem valor vital, que s'ha de perseguir incansablement fins a caure exhaurit [fins i tot pels nens el que és "*diver*" és el més golós], l'avorriment no pot ésser sols aquell estat negatiu i denigrat que diuen els amos de la diversió. L'avorriment és un estat del que hi ha que gaudir, puix ens posa en contacte directe amb la nostra radical solitud, amb la veritat de la nostra condició. Tal volta ho rebutgem perquè ens aferrem de forma infantil a allò que, encara que sabem que és un engany, ens resulta menys dolorós. "Si coneixem realment el món, es tracta només d'un món ple d'errades. Però així i tot ens separem d'ell de mala gana, perquè, malgrat tot, hem seguit essent bastant ingenus i infantils".

Però sempre queda la possibilitat de la fuga davant alternatives tan radicals. Rudolf, el personatge de *Formigó*, un altre nom per Bernhard, fuig, almenys ho intenta, de la seva germana, que representa, i és, allò que l'ofega: un atac a tot el que és intel·lectual, l'hipocresia de la relació social, la fotesa del país. Es a dir, és el que hi ha. El seu punt de fuga és Palma, la 'nostra' ciutat. De la il·lusió que és la fuga ens dona justa mesura el que dels seus avantatges sobre altres llocs del món queda al final el seu clima: dels déu graus sota zero de l'hivern austríac, als "déu, dotze, fins i tot vint, de l'hivern a Palma". "A novembre, quan la boira ens oprimeix i reprimeix de la forma més cruel, he passejat per Palma en mànigues de camisa i m'he pres diàriament el meu cafè al famós Born, a l'ombra dels plataners". Sols una opció física: la boira que ofega per un costat, la claror per l'altre. La fuga és una fuga cap a la claror, cap a la lluminositat-claredat, lluny de la fuga cap el gris de tots els colors a l'hivern del propi país -¿i del propi jo?-. Però a Palma hi viurà també la història més cruel, recordatori de que la fuga és sols

això, una fuga, i no una solució del problema -trobar la claredat-, solució per altra banda impossible. La història és en la persona d'una altra austríaca que, com milions d'alemanys, suecs, etc. són vomitats a hotels horrorosos de mobles de plàstic vell i brut. Per viure aquesta darrera història la companyia de Rudolf serà "la filla menor dels Canyelles", que "tenen un palau de tres pisos al Born, just davant del cafè". Bernhard desgrana una història que es desenvolupa en un decorat anomenat Palma, com ho podria fer en molts d'altres, però això ens dona una visió, per nosaltres que vivim a Palma, absolutament lligada als sentiments, emocions i pensaments del personatge. Ja que parlant de solitud podem recordar: La terrassa del Miami, al Born, amb les seves velles butaques de vímet, ja no existeix. L'Hotel Mediterrani, ja no existeix. El vell Melià, ja no existeix. La Palma de Bernhard és morta. Bernhard és mort. La darrera paraula del llibre és *angoixa*.